

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาและสร้างแนวคิดการวิจัยจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน
2. ความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัย
3. แนวทางการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ
4. ลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต
5. เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หรือห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบันมักเรียกว่า สำนักวิทยบริการ หรือ ศูนย์วิทยบริการ อันหมายถึง ศูนย์รวมของวัสดุการศึกษา เช่น ห้องสมุด งานโสตทัศนศึกษา และงานสนับสนุนวิชาการอื่น ๆ ปัจจุบันในต่างประเทศจะรวมงานเหล่านี้เข้าด้วยกัน คือ งานห้องสมุด งานโสตทัศน งานคอมพิวเตอร์ และงานอินเทอร์เน็ต เป็นงานบริการวิชาการ เนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว (จารุพร พงศ์ศรีวัฒน์ 2542 : 23)

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ปรางค์ชื่อเมื่อ ปี พ.ศ. 2537 โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ดังนี้(กรมการฝึกหัดครู 2532 : 7)

1. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า และผลิตผลงานทางวิชาการของอาจารย์
2. เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้านอกชั้นเรียนของนักศึกษา
3. เป็นแหล่งสะสมข้อมูลสารสนเทศท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งบริการวิชาการแก่ชุมชน

สำนักวิทยบริการ หรือศูนย์วิทยบริการจึงเป็นหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่สนับสนุน หรือส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติภารกิจเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย ดังพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏมาตรา 7 ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้ว่า เพื่อให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ 2547: 1)

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้ (ศิริพร ศรีเชลียง 2542: 7-8)

1. เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่สำคัญ ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนการสอนของนักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการ และบุคลากรในมหาวิทยาลัย
2. บทบาทหน้าที่ในการรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกชนิดที่เป็นมรดกทางปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และอื่น ๆ สำหรับให้บริการ
3. บทบาทในการเป็นศูนย์กลางบริการสารสนเทศ และประสานกับหน่วยงานอื่นที่ให้บริการสารสนเทศ
4. บทบาทในการอนุรักษ์สารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งวัสดุตีพิมพ์และไมตีพิมพ์
5. บทบาทในการเป็นแหล่งสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้ การศึกษา และ วัฒนธรรม
6. เป็นแหล่งปลูกฝังให้นักศึกษามีนิสัยรักการอ่าน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ตลอดจนการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
7. เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

ความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อห้องสมุดมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยหรือศูนย์วิทยบริการ เป็นหัวใจของการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของสถาบัน ปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศ(Information Technology) ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาห้องสมุดให้ก้าวหน้าทั้งด้านการบริหารจัดการและการบริการด้วยการใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ(library automation) หรือมีการนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีการสื่อสารข้อมูล เครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาใช้งานในห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น (ศิริพร ศรีเชลียง 2542 : 263) ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้นับเป็นปัญหาในการให้บริการสำหรับผู้ให้บริการห้องสมุดซึ่งมีหลากหลายประเภท ได้แก่ ผู้บริหารสถาบัน อาจารย์ผู้สอน นักวิจัย นักศึกษา และบุคคลทั่วไป จึงมีผู้ศึกษาความคาดหวังของผู้ใช้บริการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาหลายท่าน ดังนี้

- อกษ์ ประกอบผล (2544 : 39) ศึกษาความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อการดำเนินงานห้องสมุดและการประกันคุณภาพ สรุปได้ดังนี้
1. การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศควรมีหลากหลายรูปแบบตรงกับหลักสูตรการเรียนการสอน เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และมีการประสานงานที่ดีระหว่างผู้สั่งซื้อและผู้ปฏิบัติ
 2. ระบบการจัดเก็บที่ช่วยให้สามารถค้นหาสารสนเทศ โดยมีการจัดทำเครื่องมือช่วยค้นหาทันสมัย สามารถค้นหาที่อยู่ของหนังสือและสถานภาพของหนังสือที่ต้องการ ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว
 3. มีเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ทั่วโลก
 4. มีระยะเวลาให้บริการที่ยาวนาน สะดวกและรวดเร็ว

5. มีผู้ให้บริการที่เต็มไปด้วยมีอัธยาศัยไมตรี ยิ้มแย้ม และมีจิตสำนึกในการให้บริการ
6. มีอาคารสถานที่ และบรรยากาศเอื้ออำนวยต่อการศึกษาค้นคว้า

กาญจนา หยกในตระกูล (2544 : 7) ได้กล่าวถึงภาพลักษณ์ของห้องสมุดที่ผู้ใช้บริการคาดหวังมีลักษณะดังนี้

1. ห้องสมุดต้องเป็นแหล่งสมบูรณ์พร้อม ทั้งในด้านทรัพยากร บุคคล อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
2. มีนโยบายในการให้บริการที่ชัดเจน ซึ่งนโยบายนั้นต้องคำนึงถึงผู้ใช้บริการเป็นหลัก โดยบุคลากรทุกคนมีปรัชญาในการให้บริการในทิศทางเดียวกัน คือ ผู้ใช้บริการเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด
3. บรรณารักษ์ควรพัฒนาตนเองให้รอบรู้ในทุกสาขาวิชา ติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ก้าวทันกับสังคมและผู้ใช้บริการ
4. บรรณารักษ์มีพฤติกรรมการให้บริการที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส กระตือรือร้นในการให้บริการ และให้บริการด้วยความถูกต้อง สะดวก และรวดเร็ว
5. อาคารสถานที่ มีความสะดวก สบาย สะอาด หรือมีบรรยากาศน่าเข้าไปใช้บริการ
6. ทรัพยากรสารสนเทศมีครบทุกประเภท ทั้งสิ่งตีพิมพ์ สิ่งไม่ตีพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชูศรี วังสานุวัตร (2544 : 45) ได้ศึกษาความคาดหวังในทรัพยากรสารสนเทศและคุณภาพบริการห้องสมุด : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ใช้บริการที่เป็นบุคคลภายนอก พบว่าผู้ใช้บริการที่เป็นบุคคลภายนอกมีความคาดหวัง ดังนี้

1. ให้ห้องสมุดจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัยและตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ
2. ให้จัดคอมพิวเตอร์สำหรับการสืบค้น (OPAC) ที่ใช้งานได้ดี สามารถบอกแหล่งสารสนเทศได้อย่างถูกต้อง และให้มีกระจายอยู่ทั่วห้องสมุด
3. ในด้านบริการ ต้องการให้มีบริการแนะนำการใช้ห้องสมุด และให้นำหนังสือที่จัดเรียงอยู่บนชั้นพร้อมที่จะนำมาใช้
4. ให้บุคลากรฝ่ายบริการ จัดบริการอย่างดี และมีมารยาท

สรุปได้ว่า ผู้ใช้บริการมีความคาดหวังให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายรูปแบบ มีบรรณารักษ์หรือผู้ให้บริการที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการบริการ มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าใช้ค้นคว้า มีสถานที่ที่มีความสะอาด มีสิ่งอำนวยความสะดวก และมีการบริการที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ

อภิขัย ประภอบผล (2544 : 29-30) ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาห้องสมุดเพื่อตอบสนองความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ดังนี้

1. สำรวจความต้องการรับบริการ หรือวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้บริการ
2. วิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT) เพื่อการแก้ไขและปรับปรุงพัฒนา
3. ดำเนินการประสานงานเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ ตามข้อ 1 และสิ่งที่ได้ตามข้อ 2 โดยมีจุดหมายปลายทางคือความพึงพอใจของผู้รับบริการ
4. สำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นระยะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

ศิริพร ศรีเชลียง (2542 : 26) ได้เสนอแนะวิธีการจัดการห้องสมุดยุคใหม่ ดังนี้

1. การบริหาร ควรบริหารแบบกระจายอำนาจ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้สะดวก รวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้
2. ห้องสมุดต้องมีการจัดการฐานข้อมูลที่ดี มีการปรับปรุงฐานข้อมูลอยู่เสมอ ควรปรับปรุงจากฐานข้อมูลบรรณานุกรม ให้สามารถบริการเอกสารเต็มรูปได้
3. การค้นคืนสารสนเทศ จะต้องจัดปรับปรุงและสร้างเครื่องมือช่วยค้นอยู่เสมอ
4. งานบริการห้องสมุด จะต้องจัดให้มีบริการสารสนเทศหลากหลายรูปแบบ และบริการในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น มีการกำหนดเป้าหมายว่าจะบริการให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้
5. มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการให้บริการ ดังต่อไปนี้คือ
 - 5.1 คอมพิวเตอร์และเครื่องพิมพ์ที่เป็นระบบเครือข่าย
 - 5.2 ที่อ่านหนังสือส่วนบุคคล
 - 5.3 เครื่องถ่ายเอกสาร
6. มีการกระตุ้นให้บุคลากรแสดงศักยภาพและพลังออกมา
7. มีทรัพยากรสารสนเทศอยู่ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าสิ่งพิมพ์
8. มีการสร้างระบบควบคุมคุณภาพห้องสมุด มีการสร้างระบบตรวจสอบติดตาม และประเมินผล ตลอดจนมีการกำหนดมาตรฐานของงานห้องสมุด
9. มีการสร้างความร่วมมือระหว่างห้องสมุด เพื่อประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

สรุปแนวทางการพัฒนาห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ คือ ต้องมีทรัพยากรสารสนเทศที่ทันสมัยและสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ มีการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นระยะ เพื่อสนองความต้องการและเกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการให้มากที่สุด

ลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต

คำว่า "ห้องสมุดมีชีวิต" ปรากฏขึ้นเมื่อใดยังไม่มีความชัดเจน แต่คำนี้เป็นที่กล่าวขานถึงกันโดยทั่วไปเป็นครั้งแรกเมื่อ๑๗๗๑ นายกรัฐมนตรี(พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ได้กล่าวถึงในปาฐกถาพิเศษเรื่อง มิติใหม่ของการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย: หัวใจของการพัฒนาชาติ ในการประชุมสัมมนามหาวิทยาลัยที่จังหวัดพิษณุโลก ระหว่างวันที่ 9 - 10 สิงหาคม 2544 ว่า นายกรัฐมนตรีมีความเป็นห่วงระบบห้องสมุดไทย และขอให้ช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรให้ห้องสมุดเป็นห้องสมุดมีชีวิต (ยุพิน เตชะมณี 2544 : 11 อ้างจาก ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544 : 10)

นอกจากนี้ ๑๗๗๑ นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ยังได้แสดงปาฐกถาพิเศษเรื่อง "โรงเรียนในฝัน 1 โรงเรียน 1 อำเภอ" ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2546 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ นายกรัฐมนตรีได้กล่าวว่า นอกจากโรงเรียนในฝันแล้ว ต้องการเห็นการจัดการห้องสมุดมีชีวิต โดยเห็นว่าจุดอ่อนของมหาวิทยาลัยประการหนึ่งคือห้องสมุด จึงอยากเห็นห้องสมุดเป็นห้องสมุดที่มีชีวิตชีวา (ปัญญา สุขแสน 2546 : 1 อ้างจาก นโยบายการพัฒนาระบบอุดมศึกษา : 2545. ออนไลน์)

จากปาฐกถาดังกล่าวข้างต้น ได้ทำให้มีการตื่นตัวในวงการห้องสมุดเพื่อหาแนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิต ดังเช่น ทบวงมหาวิทยาลัยได้ออกคำสั่งทบวงมหาวิทยาลัยที่ 154 / 2544 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2544 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาห้องสมุดในทัศนะใหม่ตามแนวนโยบายของนายกรัฐมนตรี โดยมีกรรมการ 9 คน มีหน้าที่สำคัญ คือ "จัดหามาตรการกลไก และวิธีการสนับสนุนให้ห้องสมุดมีบริการที่ทันสมัยทันความต้องการทันความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สามารถค้นคว้าสารสนเทศได้ตามต้องการและมีชีวิตชีวา โดยมีกิจกรรมและการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และประทับใจ" (ยุพิน เตชะมณี 2544 : 12 อ้างจากคำสั่งทบวงมหาวิทยาลัย 2544 : 1-2)

ในด้านลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต ๑๗๗๑ นายกรัฐมนตรี(พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร)ได้กล่าวว่าห้องสมุดมีชีวิตเป็นห้องสมุดที่เด็กๆเข้าไปใช้บริการแล้วมีความสุข มีความสนุก มีอาหารการกิน มีเครื่องเล่นที่สร้างสรรค์ เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย มีหนังสือที่เปลี่ยนแปลงเสมอ มีหนังสือแปลกๆใหม่ๆให้ค้นคว้าหลากหลายประเภท มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้เรียนรู้(สัมพันธ์ พลันสังเกตุ 2547: 16 - 17)

คำกล่าวเกี่ยวกับห้องสมุดมีชีวิตข้างต้น สอดคล้องกับคำกล่าวของ๑๗๗๑รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ(นายอดิศักดิ์ โพธารามิก) ที่ได้กล่าวปาฐกถาแก่ผู้บริหาร โรงเรียนและบรรณารักษ์ เรื่องการพัฒนาโรงเรียนและห้องสมุด มีใจความตอนหนึ่งว่า หนังสือในห้องสมุดมีชีวิตต้องนำอ่านมีการหมุนเวียนหนังสือ ห้องสมุดมีบรรยากาศดี บรรณารักษ์มีธัชชาติดี มีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้บริการ และจะต้องมีการประเมินผลการใช้บริการ(อดิศักดิ์ โพธารามิก 2547 : 34)

เซอร์ค (Sherk:2004 : Online) ได้กล่าวถึงลักษณะของห้องสมุดมีชีวิตในต่างประเทศว่า ห้องสมุดมีชีวิตต้องเน้นบริการชุมชน จัดห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องสมุดสำหรับชุมชน และ

ดึงดูดผู้ใช้บริการ ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องสมุด มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับองค์กรท้องถิ่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิต เพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือในชุมชนแออัดของบราซิล (Unesco. 2004 : Online) ในด้านการจัดหาหนังสือต้องตรงกับความต้องการของชุมชน

การพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตในประเทศไทยสิงคโปร์ ได้มีการกำหนดลักษณะของห้องสมุดมีชีวิต (อุทัยสรสาแดง 2547 : 12) เรียกว่า บัญญัติ 29 ประการเพื่อห้องสมุดมีชีวิต คือ

1. ไม่ใช่ห้องสมุดที่มีแต่ชั้นหนังสือกับหนังสือเท่านั้น
2. มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอยู่เสมอ
3. สนุกสนานกับสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ๆ
4. การบริการด้วยระบบใหม่ ระบบลงทะเบียนด้วยงานห้องสมุดดิจิทัล
5. มีร้านกาแฟนั่งดื่มในห้องสมุด
6. มีเวทีกิจกรรม
7. อนุญาตให้มีเสียงดังได้เล็กน้อย
8. มีห้องเฉพาะผู้ชอบความเงียบ
9. ใช้หลักการตลาดดึงดูดคนเข้าห้องสมุด
10. มีความทันสมัย
11. ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ
12. ห้องสมุดทุกแห่งเชื่อมโยงกัน
13. ใช้สมาร์ตการ์ดยืมหนังสือด้วยตนเอง
14. คืนหนังสือได้ที่ห้องสมุดแห่ง ตลอด 24 ชั่วโมง
15. ตั้งอยู่ในชุมชน ศูนย์การค้า และที่อยู่อาศัย
16. อยู่ใกล้ที่สาธารณะมากที่สุด
17. จัดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย
18. สร้างบรรยากาศในห้องสมุดอยู่เสมอ
19. จัดบรรยากาศเหมือนอยู่ที่บ้าน
20. จัดบรรยากาศเหมือนศูนย์การค้า หรือห้างสรรพสินค้า
21. มีห้องอ่านหนังสือผู้สูงอายุ(ตัวหนังสือขยายใหญ่กว่าปกติ)
22. มีห้องสำหรับคนหนุ่มสาว
23. มีห้องอ่านหนังสือสำหรับเด็ก
24. มีห้องสำหรับพักผ่อน
25. มีห้องดื่มกาแฟและห้องอื่นๆที่ทำให้มีชีวิตชีวา
26. มีสื่อใหม่ๆทันสมัยอยู่เสมอ
27. รัฐบาลให้งบประมาณอย่างต่อเนื่อง

28. กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติ

29. บริหารโดยกรรมการห้องสมุดแห่งชาติ

จากการศึกษาลักษณะห้องสมุดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ห้องสมุดมีชีวิตมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- 1 มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในด้านทรัพยากรสารสนเทศ บรรยากาศภายในห้องสมุด บริการ และกิจกรรม ตลอดจนบรรณารักษ์จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยอยู่เสมอ
- 2 มีงบประมาณเพียงพอ และมีคณะกรรมการบริหารระดับชาติ
- 3 มีสถานที่ตั้งในแหล่งชุมชนหรือศูนย์การค้า มีบริการเรื่องคืมภายในห้องสมุด ประชาชนในท้องถิ่นเข้าใช้บริการได้ตลอดเวลา
- 4 มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการบริการ มีการเชื่อมโยงกันระหว่างห้องสมุด บริการในแบบออนไลน์ บริการและกิจกรรมสามารถแข่งขันกับสถาบันบันเทิงได้
- 5 มีการประเมินผลการบริการอย่างสม่ำเสมอ

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้มีชีวิต

นักวิชาการทางด้านบรรณารักษศาสตร์ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต ดังนี้คือ

ปัญญา สุขแสน (2546 : 6) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบการจัดการสารสนเทศห้องสมุดมีชีวิต แบ่งออกเป็น 5 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 สร้างและพัฒนาระบบการจัดการสารสนเทศของสถาบันราชภัฏ (วัสดุตีพิมพ์ วัสดุไม่ตีพิมพ์ อินเทอร์เน็ต และสารสนเทศชุมชน)
- ระยะที่ 2 นำระบบการจัดการสารสนเทศ (ระยะที่ 1) วางเป็นระบบแม่ข่าย
- ระยะที่ 3 องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน ชุมชน ฝึกอบรม ปฏิบัติ
- ระยะที่ 4 จัดการกระทำต่อสารสนเทศ รวบรวม ดำเนินการ
- ระยะที่ 5 วิจัยประเมินผล

ยุพิน เตชะมณี (2544 : 14-15) ได้เสนอแนวทางการปรับปรุงพัฒนาห้องสมุดที่มีอยู่แล้วให้เป็นห้องสมุดที่มีชีวิต ดังนี้

1. ทำให้ห้องสมุดเป็นที่รวมกิจกรรมหรือเป็นศูนย์รวมของชุมชน กิจกรรมชุมชนที่ควรรวมไว้ในห้องสมุด เช่น การพบปะของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน การให้ความรู้และการฝึกอบรม การจัดให้ความรู้เกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต ฯลฯ
 2. จัดกิจกรรมด้านวิชาการ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และกิจกรรมสร้างนิสัยรักการอ่าน
- สัมพันธ์ พลันสังเกตุ(2546 : 18 -19) ได้เสนอขั้นตอนสำหรับมหาวิทยาลัยที่จะปรับเปลี่ยนห้องสมุดเดิมให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตที่ผู้ใช้มีความพอใจ มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ตรวจสอบสถานภาพของห้องสมุดในด้านงบประมาณ ทรัพยากรสารสนเทศ บุคลากร และให้ความสำคัญแก่การบริการเด็กและเยาวชน มีอุปกรณ์เครื่องเล่นส่งเสริมสติปัญญา มีคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ

ขั้นที่ 2 ตรวจสอบความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุด

ขั้นที่ 3 ประชาสัมพันธ์เพื่อจูงใจให้มีผู้มาใช้บริการมากขึ้น อันได้แก่ บุคคลภายนอก ประกอบด้วยเด็กและเยาวชน ประชาชนทั่วไป รวมทั้งสำรวจสาเหตุที่ไม่เข้าใช้บริการ ซึ่งบางครั้ง อาจจะต้องแก้ไขระเบียบข้อบังคับบางส่วนที่ไม่เอื้อต่อการเข้าใช้บริการของบุคคลภายนอก แล้วโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้มีการใช้บริการเพิ่มขึ้น ในกรณีนี้ควรจัดให้มีห้องสมุดเคลื่อนที่เพื่อบริการแก่ โรงเรียนและชุมชน

ขั้นที่ 4 พยายามให้คนอยู่ในห้องสมุดให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ คือ มีวารสารและ หนังสือพิมพ์หลากหลาย สิ่งพิมพ์ทุกชนิดล้วนมีคุณค่าในตัวเองทั้งสิ้น สังเกตได้จากแผงหนังสือริมถนน ที่ได้รับความสนใจจากนักอ่านเป็นอย่างมาก ห้องสมุดควรจัดให้มีภาพเดียวกัน มีบริการอาหารเครื่องดื่ม และกิจกรรมความบันเทิงสำหรับพักผ่อนไปในตัว

กระบวนการทั้งสี่ขั้นตอนนี้จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือเป็นห้องสมุดมีชีวิตไม่ได้ ถ้าบรรณารักษ์ และบุคลากรของห้องสมุดขาดจิตบริการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาได้มีการพัฒนาให้ทันต่อความต้องการของการใช้บริการ ในด้านทรัพยากรสารสนเทศ และการให้บริการต่างๆ ซึ่งการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ได้มีผู้ศึกษาพบว่าห้องสมุดประสบปัญหาดังนี้

ศศิธร ดิณะมาส (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับการทำรายงานในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐพบว่า บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อตรวจสอบเลขหมู่ของหนังสือและหัวเรื่องได้ประสบปัญหาการเข้าสู่ระบบเพราะมีผู้ใช้ในช่วงเวลานั้นมาก

จิตรารักษ์ เฟ็งดี (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่มีต่อการบริการสืบค้นรายการบรรณานุกรมออนไลน์ของสถาบันราชภัฏสกลนครพบว่า ผู้ใช้บริการใช้บริการเพื่อทำรายงานประกอบการเรียนและมีความพึงพอใจในระดับมาก แต่ประสบปัญหาความล่าช้าในการทำงานของโปรแกรม และคอมพิวเตอร์มีไม่เพียงพอ

จุฑารัตน์ ช่างทอง (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาผลกระทบของการใช้ซีดีรอมในงานบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าในห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐพบว่า การใช้ซีดีรอมในการให้บริการมีผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของบรรณารักษ์ซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงวิธีให้บริการ มีการฝึกอบรมบุคลากร ทำให้ภาระงานเพิ่มขึ้น แต่บรรณารักษ์ยอมรับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป

× วันทนีช ฌ พัทลุง (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาแหล่งสารสนเทศในการศึกษาค้นคว้า ความต้องการบริการ และปัญหาอุปสรรคในการบริการสารสนเทศจากห้องสมุดศูนย์วิทย์พัฒนาบริการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่าปัญหาที่นักศึกษาพบในการใช้บริการห้องสมุด 5 ข้อแรก คือ อุปสรรคในการแปลวัสดุสารสนเทศ คอมพิวเตอร์สำหรับค้นหาข้อมูลสารสนเทศมีน้อย ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับฐานข้อมูลที่ให้บริการ และไม่ทราบว่าข้อมูลที่ต้องการจะหาได้จากสารสนเทศประเภทใด

วาสนา อนุวาร (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการให้บริการอินเทอร์เน็ตของห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค พบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับจัดซื้อและบำรุงรักษาระบบอินเทอร์เน็ตมากที่สุด ด้านบุคลากรมีปัญหาบุคลากรขาดทักษะในการใช้ระบบ และขาดทักษะด้านภาษาด้านอุปกรณ์ มีปัญหาคอมพิวเตอร์ให้บริการไม่เพียงพอ สถานที่ให้บริการคับแคบ และผู้ให้บริการขาดทักษะการให้บริการและทักษะด้านภาษา

รุ่งอรุณ ผาสุกสกุล (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้บริการอินเทอร์เน็ตของนิสิตในหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นิสิตใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อหาข้อมูลที่นำเสนอ ใช้บริการเว็ลด์ไวด์เว็บเนื้อหาที่ใช้ส่วนมากคือกลุ่มวิทยาศาสตร์กายภาพและเทคโนโลยี

จากการศึกษาเอกสารพบว่าการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตนั้น ห้องสมุดจะต้องมีความเคลื่อนไหว มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอทั้งด้านบุคลากร ทรัพยากร

สารสนเทศ บริการ และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริการ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของผู้ใช้บริการ มีการบริการที่ทันสมัย รวดเร็ว และประทับใจ มีการพัฒนาสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต

